

національний колорит, а також дає можливість більш глибоко проаналізувати текст роману та розкрити його семантичний потенціал.

Список літератури:

1. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород, 1999. 176 с.
2. Гнатюк І. С. Деякі особливості використання фразеологізмів у мові сучасної художньої прози . *Укр. мова та літ. в шк.* 1981. № 9. С. 62-64.
3. Лис В. С. Соло для Соломії: роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 368 с.
4. Шевчук С. В., Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник. Київ: Літера, 2000. 688 с.

Ірина Білань,

Тернопільський національний

педагогічний університет ім. В. Гнатюка.

Науковий керівник канд. філол. наук, доц. Ніна Свистун

ЗАСОБИ ПОЄДНАННЯ ПРЕДИКАТИВНИХ ЧАСТИН СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У РОМАНІ О. ПЕЧОРНОЇ «ФОРТЕЦЯ ДЛЯ СЕРЦЯ»

Різні питання синтаксичної науки перебували у колі наукових досліджень учених-лінгвістів. Серед актуальних проблем є дослідження реченневих структур у мові творів письменників. Предметом наших дослідницьких зацікавлень стали складносурядні речення і засоби зв'язку цих реченневих структур у романі О. Печорної «Фортеця для серця».

Складносурядними називають такі складні речення, частини яких синтаксично рівноправні і поєднуються за допомогою сурядних сполучників [1, с. 201]. Основними ознаками складносурядних речень є: синтаксична

рівноправність предикативних частин; поєднання частин за допомогою сполучників сурядності.

У романі О. Печорної «Фортеця для серця» виділяємо велику кількість складносурядних речень, де простежуються різні засоби поєднання предикативних частин, а саме: інтонація, сполучники сурядності; співвідношення часових, видових і способових форм дієслів-присудків у поєднуваних предикативних одиницях; займенники в наступній частині, що замінюють іменники попередньої; спільні члени речення для обох предикативних одиниць; порядок поєднуваних предикативних одиниць.

В інтонаційному аспекті авторка будує твір на протиставно-зіставних засобах: «*Леся мовчала, а бабуся охололими пальцями видирала гвіздки зі стіни*» [2, с. 40]. Значно рідше письменниця використовує перелічувальну інтонацію, у поодиноких випадках – розділову.

Серед сполучників сурядності домінують протиставні (61%): «*То лише обличчя, а тіло ... пошматоване*» [2, с. 16]. 38% становлять єднальні сполучники: «*Дівчинка крутнулася на одній нозі, і сукня розлетілася довкола тоненького стану зеленою хмариною*» [2, с.32], розділових – лише 1%: «*Чи то збіг був, чи яка закономірність?*» [2, с. 159].

У співвідношенні часових, видових і способових форм дієслів-присудків у предикативних одиницях О. Печорна використовує різні поєднання: послідовність подій: *доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу*; передумовно-результативні відношення: *доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу, доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу, доконаний вид минулого часу – недоконаний вид теперішнього часу, наказовий спосіб – доконаний вид майбутнього часу*.

У романі «Фортеця для серця» О. Печорна використовує як вільний, так і сталий, незмінний порядок розташування предикативних одиниць. В окремих випадках для розкриття незмінної послідовності компонентів складносурядного речення, які вказують на поступове розгортання дій у часі, письменниця використовує спеціальні порядкові слова (*тепер, потім*)

конструкції «*один – другий*», проте найчастіше вводить у другу частину сурядного речення займенник, який розкриває зміст іменника з першої частини. Водночас спостерігається активна тенденція використання в другій частині складносурядного речення швидкої зміни подій для реалізації сталого, незмінного порядку предикативних одиниць: «*Дівчинка підвела голівоньку вище – і звідти їй в очі раптом зазирнув юнак*» [2, с. 36].

О. Печорна в романі «Фортеця для серця» використовує різні єднальні сполучники, водночас надає перевагу сполучнику *і*, який наводить *і* з власне-єднальним, *і* з невластиво-єднальним значенням. Якщо власне-єднальні відношення в романі розкрито як одночасність двох або зрідка кількох дій, явищ, подій: «*І скрип автобуса, і за вікном – сніг зими, а на серці тепло й затишно*» [2, с. 228], то невластиво-єднальні – у наслідковому, причинно-наслідковому значенні. Від цього залежить замкнена/незамкнена структура: «*Ножмиці в жіночій долоні раптом описали коло над дитячою головою – і туга рюсява коса обірвалася*» [2, с. 228]; «*Немов намисто хто розірвав, їй-богу, і білі цяточки-перлилки розкотилися полем*» [2, с. 59].

З метою доповнення чи підсилення основної частини вислову новим фактом, довільно введеним, авторка в окремих реченнях використовує приєднувальний сполучник *та й*: «*Їх тут навіть на вулиці було лише два, та й то старші й зовсім не схожі*» [2, с. 36].

Найпродуктивнішими сполучниками в романі «Фортеця для серця» є зіставно-протиставні. Серед найбільш активно вживаних трапилися сполучники *а, але* (по 35% від усіх зіставно-протиставних): «*Леся боїться проказати запитання до кінця, але воно все одно висить у повітрі*» [2, с. 282]; «*Місяць лишався до щастя, а тут... інше щастя з'явилося*» [2, с. 101], рідше О. Печорна використовує сполучник *проте* (20%): «*Леся інстинктивно ступила півкроку назад, проте це її не врятувало від поцілунку кандидата в народні депутати*» [2, с. 248], менш продуктивними є сполучники *зате* (4%): «*Я не знаю, зате мені тепер... не страшно*» [2, с. 130], *однак* (5%): «*Встигнути геть усе годі, однак Леся встигала*» [2, с. 211] і лише *та (=але)*

становить 1% від усіх зіставно-протиставних речень твору: «Звісно, не годиться йому з дівчам обійматися, **та** чого для сироти не зробиш» [2, с. 43].

Сполучник *a* в романі «Фортеця для серці» О. Печорна використовує в зіставлювальному, протиставному відношеннях. У більшості випадків сполучник *a* передає значення «але», «проте»: «За тата був старший брат, **a** тепер і його може не стати» [2, с. 68]. В окремих реченнях О. Печорна може посилювати заперечення часткою *не*: «Тільки ти нікому **не** кажи, **a** то мені палату наготують в особливій лікарні» [2, с. 263].

Сполучник *але* в романі «Фортеця для серця» представлений у різних значеннях, зокрема протиставно-обмежувальному: «Той тулився до ніг прибудним псом і весь час намагався пірнути в зелену прірву очей, **але** Леся на те не зважала» [2, с. 52], протиставно-компенсувальному: «Ніхто з нас не давав оптимістичних прогнозів, **але** бабуся, хоч як не дивно, має стабільні показники» [2, с. 214], протиставно-допустовому: «Важкий стан, як-не-як, струс мозку, перелом ребер, **але** загрози для життя вже нема» [2, с.116], поширювально-приєднувальному: «Дядько самостійний, **але** матусю поважає» [2, с. 272].

Продуктивною моделлю в романі «Фортеця для серця» є парцельовані синтаксичні конструкції з протиставним сполучником: «Трудний він. Дуже. **Але** живе. Дихає вже самостійно» [2, с. 346].

О. Печорна не наводить у романі складносурядних речень з градаційними сполучниками.

Складносурядні речення, що позначають несумісні, взаємовиключні дії або явища в романі тільки двочленні з повторюваними сполучниками: *або...або, чи...чи*: «**Або** вона, **або** я і... дитина» [2, с. 220]. Є в романі речення, де для вираження вагання О. Печорна використовує сполучник у поєднанні часткою *чи то – чи*: «**Чи то** збіг був, **чи** яка закономірність» [2, с. 159].

Авторка наводить повторюваний сполучник *то – то* в окремих розділових реченнях, де події чергуються: «**То** тихо жебоніла, **то** несла кудись, **то** занурювала, **то** здіймала на раптовій хвилі» [2, с. 316].

Варто зазначити, що в романі «Фортеця для серця» є синтаксичні конструкції, у яких поєднуються різні види сурядного зв'язку: *протиставний – єднальний, єднальний – протиставний, протиставний – єднальний – протиставний, розділовий – протиставний*: «**Чи** під такою зіркою народився, **чи** мав які приховані здібності, **проте** навіть старенькі бабусі проводжали хлопця теплими поглядами» [2, с. 89].

Отже, роман О. Печорної «Фортеця для серця» містить складносурядні конструкції, у яких авторка використовує різні сполучники сурядності. Дослідження складносурядних речень у творчості сучасних письменників є перспективним для подальших наукових напрацювань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк Л., Бас-Кононенко О. Українська мова. Особливості праткичного застосування. Київ: Знання-Прес, 2006. 260 с.
2. Печорна О. Фортеця для серця. Роман. Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 364 с.

Веселовська Софія,

Тернопільський національний
педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Науковий керівник: канд. філ. н. Заваринська І.Ф.

ПОЛЬСЬКА ТОПОНІМІКА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ (ШІСТЬ СТОЛІТЬ СПІЛЬНОЇ ІСТОРІЇ)

Топонімічна проза – найпоширеніша і найменш досліджена частина української народної творчості. У фольклорі під терміном прийнято розуміти сукупність усних народних прозових сюжетів, що пояснюють походження назв природно і штучно створених предметів, так званих топонімів.

Ця частина фольклору є одним із найдинамічніших явищ народної творчості, а тому й однією з найуразливіших її сфер. Внаслідок спорадичних